

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКА МАЙБУТНЬОГО

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ ТА
МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

Випуск 1(15), 2025

Мукачево

Рекомендовано до друку та поширення через мережу
Інтернет Науково-технічною радою
Мукачівського державного університету
(Протокол №4 від 23 травня 2025 р.)

Головний редактор:

Гоблик Володимир Васильович – доктор економічних наук, професор, заслужений економіст України, Мукачівський державний університет.

Заступник головного редактора:

Молнар Тетяна Іванівна – голова Наукового товариства студентів, аспірантів, молодих вчених, Мукачівський державний університет

Відповідальний секретар: Мовчан К.М., директор наукової бібліотеки, Мукачівський державний університет

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Кабацій Василь Миколайович – к. ф-м. н., доцент.

Козарь Оксана Петрівна – д-р. т. н., академік Української технологічної академії (м. Київ), професор кафедри інженерії, технологій та професійної освіти.

Корнієнко Інокентій Олексійович – д-р. психол. н., професор.

Лужанська Тетяна Юрійвна – к. географічних наук, доцент.

Малець Олександр Омелянович – д-р. і. н., професор.

Моргун Алла Володимирівна – к. філол. н.

Попович Наталія Михайлівна – д-р. пед. н., доцент

Прокопович Лідія Сигізмундівна – к. філол. н., доцент, завідувач кафедри філологічних дисциплін та соціальних комунікацій.

Проскура Володимир Федорович – д-р е. н., професор.

Реслер Марина Василівна – д-р е. н., професор, академік Академії економічних наук, декан факультету економіки, управління та інженерії.

Стегней Маріанна Іванівна – д-р. е. н., професор

Теличко Наталія Вікторівна – д-р. пед. н., професор, завідувач кафедри англійської мови, літератури з методиками навчання.

Товканець Ганна Василівна – д-р пед. н., професор, завідувач кафедри теорії та методики початкової освіти.

Фізеші Октавія Йосипівна – д-р. пед. н., професор

Черепаня Наталія Іванівна – к. пед. н., доцент

Черничко Тетяна Вікторівна – д-р. е. н., професор, завідувач кафедри економіки та фінансів.

потреб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. Київ: ЮРІНКОМ ІНТЕР, 2008. 148 с.
2. Концепція Нової української школи. URL: <http://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/konczepczyia.pdf>.
3. Кудикіна Н. Ситуативне моделювання як інструмент розвитку. *Освітні перспективи*, 2020. № 4. С. 80–95.
4. Кульчицька І. Ситуативне моделювання у розвитку молодшого школяра. *Журнал педагогічних інновацій*. 2019. № 4. С. 120–135.
5. Савченко О. Інноваційні методи розвитку особистості молодшого школяра. Харків: 2020. 260 с.

УДК 373.3.011.3-057.874:37.018.43:37.091.31-059.1(045)

Бабинець К.М.

здобувачка вищої освіти
спеціальність 013 Початкова освіта,
другий (магістерський) рівень вищої освіти,
Мукачівський державний університет

Молнар Т.І.

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

ОСВІТНІ ВТРАТИ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

У статті порушено проблему освітніх втрат серед учнів початкової школи в умовах сучасних кризових ситуацій. Проаналізовано основні чинники, що зумовлюють зниження рівня засвоєння навчального матеріалу, та запропоновано шляхи їх подолання шляхом індивідуалізації й диференціації освітнього процесу. Особливу увагу приділено значенню психолого-педагогічного супроводу, використанню інноваційних технологій і налагодженню ефективної співпраці з батьками з метою підтримки учнів. Окреслено стратегії ефективного компенсування освітніх втрат і забезпечення рівного доступу до якісної освіти.

Ключові слова: освітні втрати, початкова школа, індивідуалізація навчання, диференціація, психолого-педагогічний супровід, підтримка учнів, рівний доступ до освіти.

The article addresses the issue of learning loss among primary school students in the context of current crisis situations. The main factors contributing to the decline in learning outcomes are analyzed, and ways to overcome them through the individualization and differentiation of the educational process are proposed. Particular attention is paid to the importance of psychological and pedagogical support, the use of innovative technologies, and the establishment of effective cooperation with parents to support students. Strategies for effectively compensating for learning loss and ensuring equal access to quality education are outlined.

Key words: *learning loss, primary school, individualized learning, differentiation, psychological and pedagogical support, student support, equal access to education.*

У сучасних умовах реформування системи загальної середньої освіти особливої актуальності набуває проблема забезпечення рівного доступу учнів до якісного навчання. Військові дії в Україні, пандемія COVID-19, тривала дистанційна та змішана форми навчання призвели до суттєвих освітніх втрат, зокрема серед здобувачів початкової освіти. Молодший шкільний вік – критичний період для формування базових навичок читання, письма, мовлення, математичних і соціальних умінь, тому навіть незначні прогалини в освітньому процесі можуть мати довготривалі наслідки для подальшого розвитку дитини.

Проблема освітніх втрат у початковій школі потребує комплексного вивчення, оскільки йдеться не лише про недоотримання знань, але й про ризики зниження мотивації до навчання, емоційне виснаження та зростання нерівності між учнями. Актуальним стає пошук ефективних педагогічних стратегій, які б дали змогу вчасно виявляти прогалини в знаннях і компенсувати їх з урахуванням індивідуальних освітніх потреб.

Аналіз сучасних досліджень і публікацій свідчить про посилену увагу науковців до проблеми освітніх втрат у здобувачів початкової освіти. У працях таких вчених, як Н. Бібік, О. Барановської, Н. Листопад, О. Топузова, О. Онопрієнка, Т. Павлової акцентується увага на необхідності своєчасної педагогічної діагностики, диференціації та індивідуалізації освітнього процесу, запровадження адаптивних методик і психологічної підтримки учнів. Дослідники наголошують на важливості створення освітнього середовища, орієнтованого на подолання навчальних прогалин у молодших школярів, формування ключових компетентностей та розвиток мотивації до навчання.

Метою статті є аналіз викликів, пов'язаних з освітніми втратами в учнів початкової школи, та окреслення можливих шляхів їх подолання, зокрема через індивідуалізацію та диференціацію освітнього процесу.

З огляду на предмет дослідження, доцільним є уточнення змісту базових понять, зокрема дефініції «*освітні втрати*», яка в науково-педагогічній

літературі трактується як зниження рівня засвоєння навчального матеріалу, втрата окремих знань, умінь і навичок, недостатність сформованості ключових компетентностей, що виникає внаслідок перерв у навчанні, недостатньої інтенсивності або неефективності освітнього процесу [1].

Серед основних чинників, які призводять до освітніх втрат, можна виділити порушення звичного ритму навчання, обмежений доступ до навчальних матеріалів, а також недостатню мотивацію та емоційну підтримку учнів. Дистанційне навчання, хоча і стало необхідною альтернативою у кризові моменти, виявилось недостатньо ефективним для багатьох учнів, особливо в контексті розвитку практичних навичок і здобуття соціального досвіду. Водночас, змішане навчання, яке поєднує онлайн- та офлайн-формати, вимагає ретельної організації і адаптації методів викладання до індивідуальних потреб учнів.

Поняття *«компенсація освітніх втрат»* охоплює комплекс заходів, спрямованих на виявлення, попередження та подолання прогалин у навчанні.

Узагальнення сучасних досліджень та аналіз стану початкової освіти в Україні дають змогу виокремити низку викликів, що безпосередньо впливають на виникнення та поглиблення освітніх втрат серед учнів молодшого шкільного віку. Серед них – наслідки дистанційного та змішаного навчання, порушення емоційного фону через кризові події (пандемія COVID-19, воєнні дії), а також нерівний доступ до освітніх ресурсів. У цьому контексті особливого значення набуває застосування індивідуального та диференційованого підходів до організації освітнього процесу в початковій школі.

Одним із ефективних інструментів для подолання освітніх втрат є застосування *індивідуалізації навчання*. Цей підхід передбачає адаптацію освітнього процесу до особистих потреб та інтересів кожного учня, що дозволяє враховувати індивідуальні темпи засвоєння матеріалу, рівень підготовленості та пізнавальні можливості учнів.

Диференціація навчання, у свою чергу, полягає в застосуванні різних підходів до учнів, що відрізняються за рівнем знань, умінь або інтересів. Вона

дозволяє створити навчальні ситуації, що відповідають рівню розвитку учнів і дають змогу кожному з них рухатись вперед у навчанні, компенсуючи прогалини у знаннях і навичках. За допомогою диференціації можна гнучко реагувати на змінені умови навчання та забезпечити максимально ефективне засвоєння навчального матеріалу.

Важливою складовою в подоланні освітніх втрат є також психолого-педагогічний супровід, що включає корекційні заходи, спрямовані на підтримку емоційного та психологічного стану учнів. Справжня ефективність цього підходу досягається за умови тісної співпраці педагогів та психологів, а також активної участі батьків в освітньому процесі. Урахування індивідуальних потреб учнів, особливо в кризові періоди, дає можливість не лише компенсувати прогалини у знаннях, а й формувати в них навички саморегуляції, відповідальності та активної громадянської позиції [2].

Тим самим, запровадження індивідуалізації та диференціації навчання є ключовими стратегічними кроками в подоланні освітніх втрат, що дозволяє ефективно адаптувати систему освіти до нових реалій і забезпечити всебічний розвиток учнів, незважаючи на труднощі та зміни, що відбуваються в сучасному освітньому середовищі.

Подолання освітніх втрат в умовах сучасних викликів потребує зміни підходів до оцінювання результатів навчання. Традиційні методи оцінювання часто не відображають реальний рівень знань та навичок учнів, особливо якщо врахувати, що деякі діти можуть мати значні прогалини в знаннях, накопичені за час перерв у навчанні. Це зумовлює потребу в запровадженні більш гнучких та інклюзивних форм оцінювання, що враховують індивідуальний прогрес учня, а також різні способи засвоєння навчального матеріалу.

Врахування інтересів і здібностей учнів, застосування диференційованих завдань, використання додаткових ресурсів, а також індивідуальних консультацій сприяє більш ефективному освоєнню матеріалу і компенсуванню прогалин у знаннях.

Індивідуальні заняття, групові консультації, проєктна діяльність та інші

форми позаурочних заходів дозволяють не лише компенсувати втрати в навчанні, а й забезпечити учням можливість додатково опрацювати матеріал, який вони не засвоїли під час уроків. Важливою умовою ефективності таких заходів є їхнє своєчасне і систематичне проведення, що дозволяє учням надолужити пропущене без втрати мотивації та інтересу до навчання.

В умовах кризових ситуацій, інтеграція технологій у освітній процес стала не лише необхідною, а й обов'язковою умовою для забезпечення безперервності освіти. Онлайн-ресурси, інтерактивні платформи, електронні підручники забезпечують можливість навчатися поза класом, підтримують зворотний зв'язок між учнями та вчителями, а також дозволяють виконувати завдання в зручний для дитини час, що є важливим для подолання освітніх втрат [3].

Для забезпечення максимальної ефективності цього процесу особливо важливими є співпраця вчителя з батьками учнів. Спільні зусилля вчителів і батьків дозволяють організувати комплексний підхід до подолання освітніх втрат, що включає не лише корекційні заходи на рівні школи, а й підтримку учнів вдома.

Таким чином, подолання освітніх втрат у молодших школярів є комплексним і багатогранним процесом, який вимагає поєднання різних педагогічних стратегій та підходів. Важливим є впровадження індивідуалізації та диференціації навчання, які допомагають враховувати індивідуальні особливості кожного учня, а також зменшити прогалини в знаннях, що виникли в результаті непередбачуваних ситуацій. Крім того, психолого-педагогічний супровід, зміна підходів до оцінювання, ефективне використання онлайн-ресурсів і співпраця з батьками забезпечують всебічну підтримку учнів і допомагають їм подолати труднощі, що виникають у освітньому процесі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барановська О. Поняття «Освітні втрати» та «Навчальні втрати» учнів початкової та основної школи: складові та специфіка. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744449/1/Anotovani-rezultaty-2024_-75-76.pdf.

2. Діагностика та механізми подолання втрат у навчанні молодших школярів: методичні рекомендації / кол. автор.; за заг. ред. О. М. Топузова; укл. О. В. Онопрієнко. Київ: Інститут педагогіки НАПН України, 2023. 146 с.

3. Дмитрук В. І., Половенко О. В., Яцейко В. І. Освітні втрати та навчальні розриви: сутність, причини, наслідки та шляхи їх подолання: методичні рекомендації. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2024. 56 с.

УДК 373.3.011.3-057.874:159.955.1(045)

Боднар В. О.

магістр, Мукачівський державний університет

Кузьма-Качур М. І.

канд. пед. наук, доцент,

Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті описано психолого-педагогічні особливості формування й розвитку пізнавального інтересу у здобувачів початкової освіти: ситуативність, залежність від успіху, вплив педагога на його формування. Авторами схарактеризовано педагогічні умови, які забезпечать цілеспрямований розвиток пізнавального інтересу як основи майбутньої пізнавальної самостійності учнів: дидактична й емоційна привабливість змісту навчання; варіативність форм і методів подачі матеріалу; особистісно зорієнтована педагогічна взаємодія; активне включення дитини у навчальний процес; адаптація до індивідуальних можливостей учнів; позитивна атмосфера успіху й підтримки.

Ключові слова: здобувачі початкової освіти, пізнавальний інтерес, педагогічні умови.

The article describes the psychological and pedagogical features of the formation and development of cognitive interest in primary education students: situationality, dependence on success, the influence of the teacher on its formation. The authors characterize the pedagogical conditions that will ensure the purposeful development of cognitive interest as the basis for the future cognitive independence of students: didactic and emotional attractiveness of the content of education; variability of forms and methods of presenting material; personality-oriented pedagogical interaction; active inclusion of the child in the educational process; adaptation to the individual capabilities of students; positive atmosphere of success and support.

Keywords: primary school applicants, cognitive interest, pedagogical conditions.

Постановка проблеми. В умовах оновлення системи загальної середньої освіти України та реалізації компетентнісного підходу особливого значення набуває формування в учнів стійкої пізнавальної мотивації як основи для розвитку ключових і предметних компетентностей. Одним із провідних психологічних механізмів навчання молодших школярів виступає пізнавальний інтерес, який стимулює активність, сприяє цілеспрямованому засвоєнню знань і

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>